

KOMERCINIŲ BANKŲ VEIKLOS RIZIKĄ RIBOJANČIŲ NORMATYVŲ VYKDYMO ANALIZĖ (AB ŠIAULIŲ BANKO PAVYZDŽIU)

Angelė Lileikienė, Aušra Kovalčik

Šiaulių universitetas

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjami komercinių bankų veiklos riziką ribojantys normatyvai. Išsamiai atlikta AB Šiaulių banko veiklos riziką ribojančių normatyvų analizė, remiantis retrospektyvine dinamine ir struktūriniu analize, testavimu nepalankiomis sąlygomis. Be pagrindinių normatyvų, tokių likvidumo, kapitalo pakankamumo ir kitų normatyvų vykdymo dinaminės analizės, tyrimo eigoje atlikta ir privalomųjų atsargų normos vertės priklausomybės nuo indėlių ir bazinės palūkanų normos regresinė analizė, taip pat atlikta AB Šiaulių banko veiklos riziką ribojančių normatyvų analizė, remiantis Bazelio III direktyvomis.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: nurodomi Likvidumo normatyvas, kapitalo pakankamumo normatyvas, maksimali atvira pozicija valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas, maksimali paskola vienam skolininkui normatyvas, privalomųjų atsargų normatyvas, CRD IV, Bazelis III.

Išvadas

Pagrindinis komercinių bankų reguliavimas vyksta nustatant veiklos riziką ribojančius normatyvus, kurių pagalba komercinis bankas pasiruošęs absorbuoti tam tikrą rizikos lygį. Europos centrinis bankas (ECB), įvertindamas finansų pasaulinę krizę ir jos padarinius, tobulina ir kuria naujus veiklos riziką ribojančius normatyvus komerciniams bankams, siekiant sukurti kuo efektyvesnį normatyvinių rodiklių paketą, kurio pagalba būtų galima išvengti komercinių bankų ir bankininkystės sistemos visumoje, bankroto ar sistemos krizės. Tačiau kaip rodo istorija, per ketverius metus šalyje bankrutavo du komerciniai bankai: AB bankas „Snoras“ bei AB „Ūkio bankas“.

Europos centrinis bankas (ECB) finansų krizės padarinių įtakoje sustiprino komercinių bankų reguliavimą, kas atspindėta Bazelio III direktyvose. Minėtas reguliavimas aktualus Lietuvai, nes jau prasidėjo septynerių metų integracinis procesas per CRD IV direktyvas į Bazelį III suformuluotus reikalavimus. Todėl straipsnio **tikslas** – tyrimo eigoje įvertinti AB Šiaulių banko normatyvinių rodiklių vykdymo analizę po susijungimo su AB Ūkio banku ir atlikti Bazelio III direktyvų poveikio normatyvinių rodiklių vykdymui analizę.

Siekiant apsibrėžto tikslo, tyrimo eigoje, suformuluoti šie **uždaviniai**:

1. Susisteminti ir apibendrinti mokslinėje literatūroje pateikiamą normatyvinių rodiklių metodiką, išryškinant jų esminius principus.

2. Atlikti AB Šiaulių banko normatyvinių rodiklių vykdymo analizę prieš ir po susijungimo su AB Ūkio banku, identifikuojant esminius pokyčius ir įtaką.

3. Įvertinti Bazelio III direktyvų poveikį AB Šiaulių banko normatyvinių rodiklių vykdymui po susijungimo su AB Ūkio banku.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros ir kt. imperatyvių dokumentų analizė, dokumentų tyrimo analizė, testavimas nepalankiomis sąlygomis, regresinės analizė, modeliavimas.

Komerciniam bankams nustatytų veiklos riziką ribojančių normatyvų teoriniai aspektai

Komercinių bankų veiklos priežiūrą atlieka ir veiklos riziką ribojančius normatyvus šalyje nustato Bazelio priežiūros komitetas, kuris nuo 2014 m. per Bazelio II rizikos valdymo sistemą ir CRD IV paketo direktyvas, tiesiogiai kontroliuoja šalyje veikiančių komercinių bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą. CRD IV paketu ribojama valstybių narių kompetencija priimti individualias nacionalines komercinių bankų sektorių reglamentuojančias teisės normas, taip siekiant maksimalios konvergencijos ES mastu. Be to, CRD IV paketo direktyvų pagalba pašalintas „reguliacinio arbitražo“ efektas, kai komerciniai bankai keliai į ES valstybes nares, kuriose finansų sektoriui nustatyti švelnesni normatyviniai veiklos reikalavimai. Vadovaujantis aukščiau išsakytomis nuostatomis, galima teigti, kad Lietuvos centrinis bankas prarado savo suverenitetą ir šiai dienai eliminuotas iš reguliavimo grandinės, todėl dabar užima tik tarpininko poziciją. Daugiau kritikos Bazelio III ir CRD IV direktyvų adresu pateikia P. Wallace (2014). Autoriaus nuomone, komercinių bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų sinergija yra tik ES „įrankis“ pakloti patikimesnius trapios valiutos pamatus. Remiantis tokiu požiūriu, galima teigti, jog komercinių bankų sektoriuje vykdoma reforma yra tik ECB siekiamų egzogeninių tikslų „šalutinis produktas“. Vis dėlto, nepaisant kai kurių nepalankių vertinimų, komercinių bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų reforma yra būtina ir tai įrodė pasaulinė finansinė krizė.

Komercinių bankų veikla šalyje reguliuojami per šiuos veiklos riziką ribojančius normatyvus:

1. Likvidumo normatyvas (≥ 30 proc.);
2. Kapitalo pakankamumo normatyvas (≥ 8 – krizės laikotarpiu 10 proc.);
3. Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir/arba tauriaisiais metalais normatyvas:
 - bendrosios pozicijos dydis (< 25 proc. kapitalo);
 - 1 valiutos ir/arba tauriųjų metalų (< 15 proc. kapitalo).
4. Maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvas (< 25 proc. kapitalo);
5. Kiti priežiūros institucijos teisės aktų nustatyti normatyvai.

Likvidumo normatyvas. Vienas pagrindinių komercinio banko veiklos riziką ribojančių normatyvų ir Bazelio III objektas yra likvidumas. Bendriausias likvidumo apibūdinimas pateikiamas Tarptautinių atsiskaitymų banko (2011), kuris likvidumą apibrėžia kaip komercinio banko gebėjimą finansuoti įsipareigojimus turtu, nepatiriant nuostolių, t.y. likvidumas traktuojamas kaip komercinių bankų gebėjimas valdyti riziką, kuri kyla dėl terminų neatitikimo tarp trumpalaikių indėlių – pasyvų ir ilgalaikių paskolų – aktyvų. Kadangi didžioji komercinių bankų pasyvų dalis yra skolintos lėšos, todėl likvidumo valdymas komerciniame banke yra prioritetinė veiklos sritis. To išdavoje, likvidumo normatyvas interpretuojamas kaip skolintų lėšų grąžinimas suėjus nustatytam terminui. Minėtai institucijos nuostatai, paantrina mokslininkas C. H. S Bowman (2013), kuris likvidumą apibrėžia kaip nelikvidžių paskolų teikimą skolininkams, tuo tarpu indėlininkams suteikiant galimybę atsiimti lėšas nominalia verte. Likvidumas kaip santykis tarp likvidžiojo turto ir įsipareigojimų analizuojamas Centrinio banko (2010) nutarimuose.

Likvidumo apibrėžimas suformuluotas mokslininko J. P. Morgan (2013), daugiau apibendrintas ir išplėstas. Autorius likvidumą interpretuoja kaip tam tikrą saugiklį, kurio pagalba komerciniai bankai gali išgyventi trumpalaikes finansines krizes, padengdami nuostolius turtu. Taigi, remiantis likvidumo normatyvo sampratos teorine analize ir sinteze, agreguota likvidumo normatyvo apibrėžtis galėtų būti traktuojama kaip santykis tarp aukštos kokybės likvidaus turto ir laukiamo 30 d. grynojo pinigų srauto, esant nepalankioms sąlygoms. Likvidumo normatyvo specifiką tiksliausiai atspindi įvairūs rodikliai ir koeficientai. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos bankas imperatyviai nustato, kad komercinio banko turimas likvidus turtas sudarytų ne mažiau 30 proc. turimų trumpalaikių įsipareigojimų [30, p. 1]:

$$L = \frac{\sum LT}{\sum EJ} \quad (1)$$

kur L - likvidumo norma;
 LT – likvidus turtas;
 EJ – einamieji įsipareigojimai.

Verta pastebėti, jog, šiai dienai, tik vienintelio likvidumo normatyvo procentinė norma nustatyta Lietuvos banko. Todėl ir likvidumo normatyvo norma šalyje skiriasi nuo kitų ES šalių narių. Šią spragą turėtų užpildyti Bazelis III ir CRD IV paketo integracija visuose ES šalyse, kurių pagalba bus pasiekta šalių narių komercinių bankų likvidumo normatyvo suvienodinimas.

Vadovaujantis aukščiau minėtu likvidumo normatyvo rodikliu, galima teigti, kad bet koks nuokrypis nuo likvidumo normatyvo signalizuoja rizikos atsiradimą, kurį gali sukelti:

- makro aplinkos trūkumai. Finansų sistema veikiama makroekonominių veiksnių, tokių kaip: staigus ekonominis nuosmukis, Lietuvos banko ar šalies valstybinių institucijų įstatymų, valdybos nutarimų pokyčiai, finansų sistemos rinkos dalyvių bankrotas.
- komercinio banko egzogeniniai veiksniai. Komercinių bankų mikro aplinką formuoja darbuotojai. Taigi finansų sistema, veikiama personalo kvalifikacijos stokos, gali susidurti su tokiais veiksniais kaip: netinkamas palūkanų normos rizikos valdymas, neefektyvus veiklos vienetų diversifikavimas, per maži turimų likvidžių aktyvų kiekiai.

Makro aplinkos pokyčiai per sisteminę riziką interpretuojami tokių šalies autorių kaip V. Vasiliauskas (2013) bei užsienio autorių A. G. Haldane ir R. M. May (2011), L. Allen, T. G. Bali ir Y. Tang (2012) bei G. N. F. Wei, S. Neuman, D. Bostandzic (2014). O, kaip rodo praktika, komercinio banko egzogeniniai veiksniai veikia lokaliai, tačiau didesni nuokrypiai nuo normų perauga į sisteminę riziką.

Siekiant atskleisti sisteminės rizikos turinį, verta panagrinėti autorių ir mokslininkų nuomones. Dauguma užsienio autorių, tokių kaip D. Hendricks, J. Kambhu, P. Mosser (2006), E. Cerutti, C. Claessens ir P. McGuire (2011) ir Europos centrinis bankas (2012) sutinka, jog sisteminė rizika atsiranda tuomet, kai vieno komercinio banko veiklos sutrikimai įtakoja kitų komercinių bankų veiklą, pastarieji peržengia egzogenines šalies ribas ir pradeda veikti globaliai. Jiems paantrina tokie šalies autoriai kaip V. Deltuvaitė (2009), E. Martinaitytė, A. Keleras, V. Katkus ir G. Nausėda (2014) ir T. Ambrasas (2014), A.Lileikienė (2011) ir Lietuvos bankas (2008). Kaip matome, tiek šalies, tiek užsienio autoriai vieningai sutinka, jog sisteminė rizika komercinių bankų kontekste suprantama kaip vieno finansų rinkos dalyvio likvidumo trūkumo grandininė reakcija visame finansų sektoriuje. Verta atkreipti dėmesį, kad kuo daugiau koncentruotas komercinių bankų sektorius, tuo stipresnė sisteminė rizika.

Įvairių autorių darbuose šalia komercinių bankų koncentracijos sąvokos vartojama susijungimo sąvoka (angl. post – merged). Pats terminas post – merged suponuoja klausimą: kas vyksta su likvidumo normatyvu post – merged komerciniuose bankuose ir kiek tai įtakoja sisteminės rizikos augimą arba mažėjimą? Tokie užsienio autoriai kaip J. Hagendroff, M. J. Nietto ir L. D. Wall (2012) nustatė, jog post – merged komerciniuose bankuose likvidumo normatyvo vykdymas auga, o tai reiškia mažėjančią sisteminę riziką. E. Pana, J. Park ir T. Query (2007) nuomone, labai aukštas likvidumo normatyvas išsilaiko per pirmuosius metus post – merged komerciniuose bankuose. Kontrargumentus aukščiau minėtiems mokslininkams pateikia Y. Altunbas ir D. M. Ibanez (2004), R. M. Said, F. M. Nor, S. V. Low ir A. A. Rahman (2008). Autorių nuomone, post-merged komerciniuose bankuose likvidumo normatyvas mažėja. Vadovaujantis atliktų tyrimų konfrontacija, galima teigti, kad likvidumo normatyvo vykdymas post – merged komerciniuose bankuose skiriasi todėl, kad mokslininkų

atlikti tyrimai apima įvairias pasaulio šalis, todėl skiriasi komercinių bankų aktyvų ir pasyvų sujungimo schemas. Verta atkreipti dėmesį, jog likvidumo normatyvo spartus augimas post – merged komerciniuose bankuose nėra panacėja dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia, labai aukštas likvidumo normatyvas rodo neefektyvią komercinių bankų aktyvų ir pasyvų vedamą valdymo politiką (toliau – APV). Antra, kaip nurodo autorė L. Novickytė (2010), komercinių bankų sektoriaus koncentracija ypač veikia finansų sistemos tvarumą, todėl gali atsirasti sisteminės rizikos problemų. Taigi, apibendrinant autorių atliktus tyrimus, galima teigti, jog likvidumo normatyvo augimas post – merged komerciniuose bankuose yra daugiau pageidautinas reiškinys, nei mažėjimas.

Vadovaujantis šalies ir užsienio autorių literatūros analize, dėl likvidumo normatyvo pokyčių post–merged komerciniuose bankuose, reikėtų pastebėti, kad likvidumo normatyvo priklausomybės tyrimų nėra daug nei Lietuvos autorių literatūroje, nei užsienio autorių literatūroje. Dauguma jų atsirado po neseniai praėjusios pasaulinės finansų krizės. Tuo tarpu Lietuvoje tokių tyrimų per pastaruosius dešimtmečius visiškai nebuvo atlikta. Tai galima būtų paaiškinti tuo, kad Lietuvoje tik 2013 m. įvyko beprecedentis įvykis finansų sistemoje – dviejų bankų susijungimas, kaip geriausia ir pigiausia alternatyva gelbėjant ne tik visą finansų sektorių, bet ir visą šalies ekonomiką.

Kapitalo pakankamumo normatyvas. Komercinio banko veikla veikiama įvairaus spektro rizikų, todėl komerciniai bankai gali patirti nuostolių, kurie pirmiausia amortizuojami iš likvidaus turto, o blogiausio scenarijaus atveju, iš komercinio banko kapitalo. Paprasčiausia forma D. J. Elliot (2010) kapitalą apibrėžia kaip komercinio banko turto dalį, kuri nėra susijusi su jokiais sutartiniais įsipareigojimais grąžinti. Tokiai kapitalo sampratos definicijai kai kurie autoriai, tokie kaip M. Farag ir D. Harland (2013) pateikia kontraargumentus. Autorių nuomone, komercinio banko kapitalas nėra turtas, priešingai, tai yra finansavimo forma, kuri absorbuoja nuostolius. Konsensusą dėl kapitalo sampratos pateikia Lietuvos bankas (2010). Kaip išryškėja Lietuvos banko interpretacijose, kapitalas yra tam tikra fiksuota kapitalo norma, reikalinga, vyraujant tam tikrai rizikos normai, siekiant apsaugoti komercinių bankų veiklos tęstinumą nepalankiomis sąlygomis. Taigi kapitalo apibrėžimo sintezė literatūroje labai įvairi, agreguojant, kapitalo apibrėžimas galėtų būti toks: kapitalas – tai tam tikra komercinio banko aktyvų finansavimo forma, kuri absorbuoja nuostolius pačiomis nepalankiausiomis sąlygomis ir užtikrina komercinio banko veiklos tęstinumą. Kitaip tariant, komercinio banko kapitalas yra tarsi „buferis“ nenumatytiems nuostoliams padengti.

Kaip jau buvo minėta, kapitalo pakankamumo normatyvas norma yra 8 proc., tačiau finansų krizės metu kai kuriems komerciniams bankams nustatytas normatyvas siekė ir 10 proc.. Rodiklis skaičiuojamas kaip santykis tarp bendrojo kapitalo ir turto įvertinto pagal riziką (angl. *Risk Weight Asset*, toliau – RWA):

$$CAR = \frac{\sum Tier}{(\sum (T * RWA)) + OR + CR + BR + BC} \quad (2)$$

kur, CAR – kapitalo pakankamumo norma;

Tier – I, II ir III lygio kapitalo suma;

T * RWA – turtas įvertintas pagal riziką;

OR – operacinė rizika;

CR – kredito rizika;

BR – prekybos knygos rizika;

BC –buferinis kapitalas, gautas ICAAP procese.

Heffernan (2005) knygoje „Modern banking“ nurodo, jog I lygio kapitalas naudojamas kredito, operacinės ir rinkos rizikai atsverti, kai tuo tarpu II lygio kapitalas susijęs su ICAAP ir RAS, III lygio kapitalas susijęs su rinkos rizika. Be minėtos kapitalo tipologijos į tam tikrus lygius, komercinio banko kapitalas gali būti skirstomas į ekonominį – I lygio (angl. *ECap*, toliau ECap) ir reguliuojamą – II lygio (angl. *RegCap*, toliau RegCap) kapitalą. A. Elizalde ir R. Repullo (2006) nuomone, ypatingai svarbu atskirti ECap ir RegCap sampratą. Autoriai BCSB (2010), S. Agiwal (2011) bei J. Bullow ir B. Klemperer (2013) vieningai sutaria, jog RegCap yra minimalus kapitalo reikalavimas. P. Alessandri ir M. Drehmann (2008), A. Levy (2011) ir A. Ho (2012) prieina bendros nuomonės, kad ECap tai kapitalo lygis, reikalingas padengti komercinio banko galimus nuostolius. Vadovaujantis aukščiau minėta RegCap ir ECap samprata, galima teigti, jog ECap yra endogeninius veiksnus atspindintis kapitalas, tuo tarpu RegCap yra egzogeninius veiksnus parodantis kapitalas. Verta pabrėžti, kad, jeigu RegCap viršytų ECap, tuomet padidėtų komercinio banko kapitalo kaštai.

V. L. Lesle ir S. Avramova (2012) nurodo tris pagrindinius turto, įvertinto pagal riziką (RWA) privalumus:

1. RWA yra bendras rizikos matas;

2. RWA užtikrina alokuoto kapitalo proporcingumą rizikai;

3. RWA išryškina destabilizuotas turto klases ir „burbulų“ kilimą.

Dar galima paminėti M. Ledo (2012) pastebėjimą, kad RWA netolimoje perspektyvoje turėtų „mutuoti“, atsižvelgiant į tam tikrus makroekonominis reiškinis.

Maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvas. Bendriausia prasme maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvas apibrėžtas Tarptautinių atsiskaitymų banko (2006). Čia normatyvas interpretuojamas per procentinę kapitalo dalį. Išplėstinę maksimalios paskolos vienam skolininkui definiciją pateikia tokie autoriai kaip M. B. Gordy ir E. Lutkebohmert (2007). Autoriai argumentuoja, jog 1 mln. EUR paskola alokuota keliems skolininkams sukelia mažesnę kreditinę riziką, nei 1 mln. EUR paskola suteikta vienam skolininkui. Gana kontroversišką maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvo apibrėžtį pateikia D. Reynolds (2009). Autoriaus nuomone, maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvą apibūdina kaip priemonę riboti skolinimo apimtį šalyje. Su minėta autoriaus nuomone sunku sutikti. Visų pirma, todėl, kad pati normatyvo definicija suponuoja, jog tai „lubos“ vienam skolininkui suteiktos skolos, siekiant anuliuoti kreditinės rizikos atsiradimą. Antra, neigiama šio normatyvo pusė yra tik ta, kad šis normatyvą eliminuoja santykinai mažesnius komercinius bankus, nes pastarieji neturi galimybės finansuoti stambaus kapitalo įmonių. Tačiau, komerciniai bankai turi dvi galimybes kaip

spręsti aukščiau minėtą problemą. Galimas sindikuotų paskolų teikimas ar net kapitalo bazės stiprinimas. Verta pabrėžti, jog tik vienas autorius, F. Pasiouros (2007), savo tyrimų išvadose pastebi, kad maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvas mažai įtakoja komercinio banko veiklą. Tokia praktika ir teorijos konfrontacija galėtų būti paaiškinama tuo, kad komerciniai bankai turi kelias aukščiau minėtas alternatyvas, siekiant suteikti didesnes paskolas ir vykdyti apibrėžtą normatyvą.

Maksimalios atviros pozicijos valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas. Autoriaus A. M. Tetango (2014) konstatuoja faktą, jog komerciniai bankai yra pagrindiniai valiutinės ir tauriųjų metalų rinkos žaidėjai. Kitaip sakant, komerciniai bankai atlieka minėtos rinkos formuotojo vaidmenį. Todėl, BCSB (2006) ir Lietuvos bankas (2010), siekdamas, kad komerciniai bankai užtikrintų likvidumą ir tuo pat metu vykdytų veiklą saugiu būdu, imperatyviai reikalauja komercinius bankus laikyti maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais. Kontraargumentus minėtoms institucijoms pateikia R. Duttagupta, G. Fernandez ir C. Karacadag (2005). Autoriai argumentuoja, jog priežiūros institucijos reguliuodamos komercinius bankus per maksimalios atviros pozicijos valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvą, stabdo besivystančių šalių valiutų rinkos efektyvumą. Vis dėlto, nepaisant visų „už“ ir „prieš“, komercinių bankų veikla reguliuojama šio normatyvo pagalba, dėl didelės rizikos, absorbcija ar santykinai ją eliminuoja.

Aukščiau pateikta informacija suponuoja klausimą: kas tai yra maksimali pozicija valiuta ir tauriaisiais metalais. Apžvelgus šalies ir užsienio autorių literatūrą pastebėta, jog tyrimų šioje srityje nėra atlikta ir pats normatyvas mažai analizuotas. Bendriausią minėto normatyvo definiciją pateikia Lietuvos bankas (2010) ir BCSB (2006). Minėtos institucijos, šį normatyvą interpretuoja kaip turto ir įsipareigojimų užsienio valiuta neatitikimą.

Verta pastebėti, jog maksimalios atviros pozicijos valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas nėra pagrindinis, tačiau jį privalu vertinti kartu su kitais veiklos riziką ribojančiais normatyvais. Tai galima paaiškinti sekančiais: kaip jau buvo minėta, komercinio banko kapitalas naudojamas kelioms rizikoms absorbuoti, o kaip rodo praktika, kapitalo reikalavimai yra vienodi komerciniam bankui, neturinčiam maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais, ir komerciniam bankui, turinčiam maksimalią leistiną atvirą poziciją. Vadovaujantis aukščiau minėtais faktais, galima teigti, kad kapitalo pakankamumo rodikliai nėra itin objektyvizuoti (paprastai parodoma geresnė situacija, negu yra iš tikrųjų).

Privalomųjų atsargų normatyvas. Pagal Eurosistemos privalomųjų atsargų sistemos tvarką Europos centrinis bankas reikalauja, kad kredito įstaigos privalomąsias atsargas laikytų nacionalinių centrinių bankų sąskaitose. R. Pulinskaitės ir A. Vasiliauskaitės (2008) argumentuoja, kad privalomųjų atsargų norma siekiama sukurti bei padidinti struktūrinį likvidumo trūkumą. Minėtiems autoriams paantrina S. W. Todd (2013). Autoriaus teigimu, privalomosios atsargos turėtų sudaryti didžiąją likvidumo dalį. S. Gray (2011) praplečia privalomųjų atsargų tikslus, interpretuodamas, kad

privalomųjų atsargų normatyvas naudojamas rizikos absorbuojimui, likvidumo valdymui bei monetarinei kontrolei.

Kaip parodė tyrimai, privalomųjų atsargų procentinė norma turi tendenciją mažėti jau nuo 1997 m. Šalies ir užsienio autoriai šią tendenciją interpretuoja skirtingai. V. Vasiliausko (2013) argumentuoja, jog privalomųjų atsargų normos mažinimu siekiama gerinti bankininkystės konkurencinę aplinką Lietuvoje ir laipsniškai artinti ją prie euro zonoje galiojančių rinkos sąlygų. V. Vasiliauskui pritaria P. Gilys (2013). Ekonomisto nuomone, visiškai normalu krizės laikotarpiu sumažinti tuos rezervinius pinigus, paimamus iš komercinių bankų į centrinį, kad daugiau pinigų cirkuliuotų ekonomikoje. Užsienio šalių praktika priešinga šalies autorių nuomonei. Pastebėta, jog privalomųjų atsargų mažinimas vykdomas tuomet, kai reikia gelbėti komercinių bankų sistemos tvarumą. Iš esmės, privalomųjų atsargų norma šiai dienai siekia tik 3 proc. Tačiau Lietuvos bankas dar turi 2 proc. mažinimo rezervą, kad Lietuva susilygintų su daugeliu kitų ES šalių norma – 1 proc. Paradoksali situacija pastebima tuomet, kai žinoma, jog 2014 m. sausio mėn. 1 d. duomenimis šalies komerciniuose bankuose buvo laikomos rekordinės pinigų sumos, ~50 mlrd. Lt., indėlių forma [36, p. 1]. Komerciniai bankai „skęsta“ nuo indėlių, o Lietuvos bankas atlaisvina dar didesnę dalį lėšų skolinimui. Reikėtų pastebėti, jog komercinių bankų suteiktų paskolų sumos auga atsargiai. Taigi, kas lemia tokią situaciją? Kaip pastebi C. Glocker ir P. Towbin (2011), privalomųjų atsargų mažinimo pagrindinio tikslo nustatymas yra sudėtingas procesas. S. Kropas (2014) argumentuoja ir suformuluoja pirmą prielaidą minėtai situacijai paaiškinti, kad iš tiesų depozitiniai pinigai yra einamosiose sąskaitose ir trumpo laikotarpio depozituose, todėl komerciniams bankams tai daugiau pinigų srautų problema, o ne laisvos lėšos skolinimui. Atlikus užsienio ir Lietuvos autorių šaltinių sintezę, antroji prielaida privalomųjų atsargų normos mažėjimui paaiškinti galėtų būti suformuluota taip: šalyje vykdoma finansinė represija, t.y. nulinės palūkanos už depozitines operacijas, skatina „išpumpuoti“ pinigus į ekonomiką, tuo pat metu siekiama, kad komerciniai bankai būtų pasiruošę suteikti paskolas tiek pavieniams asmenims, tiek stambiems projektams. Tai galėtų būti iliustruota sekančiai:

$$L = D * R \quad (3)$$

kur L – paskolos suma;

D – indėlis komerciniame banke;

R – privalomųjų rezervų norma.

Remiantis aukščiau minėta formule, galima teigti, kad jeigu privalomųjų atsargų norma sudaro 3 proc., o naujo depozito suma 100 Lt, tuomet komercinis bankas gali paskolinti 97 Lt. Tuo tarpu, jei privalomųjų atsargų norma sudarytų 100 proc., komerciniai bankai neturėtų pasyvų, kuriuos gali paskolinti. Įdomų faktą nurodo P. Sheard (2013) ir D. Wishard (2013). Autorių nuomone, ne indėliai formuoja paskolas, o paskolos formuoja indėlius. V. Žukauskas (2009) argumentuoja minėtą situaciją per pinigų multiplikatoriaus efektą, t.y. galimybės „dauginti“ pinigus. 100 proc. privalomųjų atsargų norma anuliuotų efekto įtaką, tačiau tuomet komerciniai bankai prarastų skolinimo galimybę.

AB Šiaulių banko veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymo analizė po susijungimo su AB Ūkio banku

Be didesnių pokyčių ir sukrėtimų AB Ūkio bankas dirbo nuo 1991 m., plėtė teritorinį tinklą, teikiamas paslaugas ir kt. Banko veikla buvo sutrikdyta 2013 m. vasario mėn. 12 d., kai Lietuvos Bankas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 76 str., paskelbė AB „Ūkio bankas“ laikiną dalinį veiklos apribojimą – moratoriumą 2013 m. vasario mėn. 18 d. Lietuvos bankas

AB Ūkio banką pripažino *de facto* nemokiu ir visam laikui atšaukė jo veiklos licenciją. Šioje situacijoje AB Šiaulių bankas atliko pagrindinį vaidmenį, t.y. 2013 m. vasario mėn. 23 d. AB „Ūkio bankas“, AB Šiaulių bankas ir valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“ (toliau – IID) pasirašė AB Ūkio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimo sutartį, kurios pagrindu dalis AB Ūkio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų yra perduodama AB Šiaulių bankui (1 lentelė).

1 lentelė. AB Šiaulių banko perimto turto ir įsipareigojimų tikrųjų verčių suvestinė

Perimtas iš AB Ūkio banko turtas	1.797.606,00
Pinigai ir jų ekvivalentai	366.665,00
Vertybiniai popieriai	586.408,00
Dukterinės įmonės	154.100,00
Paskolos	652.230,00
Kitas turtas	38.203,00
Atlygis iš IID	930.317,00
Pinigai ir jų ekvivalentai	131.162,00
Vertybiniai popieriai	799.155,00
Perimti įsipareigojimai (indėliai)	2.727.293,00
Iš viso gautas turtas (AB Ūkio banko ir IID)	2.727.923,00
Iš viso pagal sanodrį priimti įsipareigojimai	2.727.923,00

Šaltinis. Sudaryta autorių, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

AB Šiaulių banko likvidumo normatyvo vykdymo analizė po susijungimo su AB Ūkio banku. Likvidumo normatyvo vykdymas post – merged laikotarpiu normatyvas išaugo daugiau nei 15 proc. punktų, kitaip sakant 40 proc. ir perteklinis liko dar ilgą laiką. Taigi pasitvirtino conceptualioje dalyje atliktų autorių tyrimai,

kad: 1) post – merged laikotarpiu likvidumo normatyvas auga; 2) likvidumo normatyvas išlieka aukštas per pirmuosius metus post – merged laikotarpiu. Tai reiškia, jog aktyvų ir pasyvų sujungimo schemos buvo panašios tiek Banko ir AB Ūkio banko sujungimo atveju, tiek užsienio autorių atliktų tyrimų atveju.

2 lentelė. Likvidumo normatyvo dedamųjų dinamika pre - merged ir post – merged laikotarpiu

Straipsnis	2012	2013	Pokytis	
			tūkst. Lt	proc.
Pinigai ir pinigų ekvivalentai	221.805	480.999	259.194	117
50 proc. paskolų iki 1 mėn.	48.595	41.198	-7.398	-15
Skolos vertybiniai popieriai	499.164	1.639.500	1.140.336	228
Eliminuojamos įsipareigojimų tranzitinės sąkaitos	7.634	15.419	7.785	102
Iš viso likvidaus turto:	769.564	2.161.697	1.392.133	181
Įsiskolinimai kredito įstaigoms	19.913	49.259	29.346	147
75 proc. fizinių asmenų terminuotų indėlių	1.059.045	2.566.593	1.507.548	41
Juridinių asmenų terminuoti indėliai	19.364	20.337	974	95
Viso klientų indėliai iki pareikalavimo	560.155	904.524	344.369	62
Išleisti skolos vertybiniai popieriai	7.116	0	-7.116	-100
Kiti įsipareigojimai + nebalansiniai įsipareigojimai	132.523	254.719	122.196	52
Iš viso einamųjų įsipareigojimų:	1.798.116	3.795.432	1.997.317	111

Šaltinis. Sudaryta autorių, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

Likvidumo normatyvo augimas post – merged laikotarpiu įtakotas dėl beveik 2 kartus sparčiau augusių aktyvų nei pasyvų. Pirmiausia, sparčiausiai augo straipsniai „Pinigai ir jų ekvivalentai“ (117 proc.) bei „Skolos vertybiniai popieriai“ (228 proc.) ir čia 100 proc. veikia AB Ūkio banko perėmimo efektas. Analizuojant vertybinių popierių straipsnį, reikėtų pabrėžti, kad ne visi Banko perimti vertybiniai popieriai yra likvidūs. Todėl atliekant likvidumo normatyvo likvidaus turto dedamųjų analizę preziumuojama, jog ~ 8 proc. vertybinių popierių yra nelikvidūs (dėl konfidencialumo nėra galimybės identifikuoti tikslios reikšmės). Tuo tarpu paskolų straipsnis sumažėjo 15 proc. Tai reiškia, jog Bankas post – merged laikotarpiu turėjo mažiau likvidžių paskolų, t.y.

Bankas perėmė daugiau paskolų su ilgesniu terminu nei 1 mėn.

Tyrimo eigoje, analizuojant pasyvines pozicijas, pastebėta, kad post – merged laikotarpiu sparčiausiai augo „Įsiskolinimai kitoms kredito įstaigoms“ straipsnis. struktūriškai labiausiai pakito „Korespondentinės sąskaitos ir indėliai iki pareikalavimo“ straipsnis, t.y. išaugo daugiau nei 3 kartus. Pastebima „Gautos paskolos“ straipsnio mažėjimo tendencija beveik 2 kartus. Tai reiškia, jog Bankas grąžino dalį paskolų. Ypatingai didelė dalis grąžinta tarptautinėms organizacijoms, t.y. beveik 150 mln. Lt. Reikėtų pažymėti, jo pasyvus daugiau nei 2 kartą išaugino indėliai, kurių Bankas, kaip jau buvo ineta anksčiau, perėmė už 2,7 mlrd. Lt. Tęsiant

pasyvinių straipsnių analizę, verta atkreipti dėmesį, jog Bankas neišleido naujų obligacijų emisijų nei 2012 m., nei 2013 m. Todėl 2013 m. gruodžio 31 d. nebuvo galiojančių Banko „Skolos vertybiniai popieriai“ straipsnio, nes buvusios aktyvios obligacijos dar 2012 m. išpirktos. Galiausiai, pasyvų augimui didelę įtaką padarė „Kiti įsipareigojimai“ straipsnio šuolis beveik 100 proc.

„Kiti įsipareigojimai“ straipsniui didžiausios įtakos turėjo „Kiti įsipareigojimai“, kuris išaugo daugiau nei 14 kartų.

AB Šiaulių banko kapitalo pakankamumo normatyvo vykdymo analizė po susijungimo su AB Ūkio banku. Kapitalo pakankamumo normatyvas turėtų būti analizuojamas, skaidant analizuojamą rodiklį į tam tikras atskiras dalis. Todėl pirmiausia atlikta kapitalo analizė (3 lentelė).

3 lentelė. Kapitalas pre-merged ir post-merged laikotarpiu

	2012	2013	Pokytis	
			Lt	proc.
I lygio kapitalas				
Akcinis kapitalas	234.858	250.000	15.142	6,45
Akcijų priedai	47.861	32.719	-15.142	-31,64
Atsargos kapitalas	2.611	2.611	0	0,00
Praėjusių metų nepaskirstytas pelnas	12.171	24.517	12.346	101,44
Kiti rezervai (privalomasis rezervas)	1.289	2.641	1.352	104,89
Neigiamas finansinio turto perkainojimo rezervas	-	-1.990	-1.990	-100,00
Nematerialusis turtas	-903	-887	16	-1,77
Iš viso:	297.887	309.611	11.724	3,94
II lygio kapitalas				
85% finansinio turto perkainojimo rezervas	4.415	-	-4.415	-100,00
Subordinuotų paskolų kapitalas	-	69.056	69.056	100,00
Iš viso :	4.415	69.056	64.641	1464,12
Investicijos į kitas kredito ir finansines institucijas	-2.505	-2.729	-224	8,94
Iš viso kapitalo:	299.797	375.938	76.141	25,40

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

Remiantis aukščiau pateiktais duomenimis, matyti, kad post – merged laikotarpiu Banko analizuotas kapitalas išaugo daugiau nei 25 proc. Tam didžiausios įtakos padarė straipsnio „Subordinuota paskola“ augimas 100 proc. Reikėtų pažymėti, jog vadinamas „efektyvus“ kapitalas išaugo nežymiai, tik beveik 4 proc. Nes kaip jau buvo minėta aukščiau, Bankas kapitalo bazę stiprino per „Subordinuota paskola“ straipsnį, nes tai buvo pati greičiausia ir tikėtina alternatyva nei akcijų emisija. Analizuojant I lygio kapitalą, matyti, kad post – merged laikotarpiu toks menkas I lygio kapitalas įtakotas 4 veiksniais: 1) 100 proc. neigiamo finansinio turto perkainojimo rezervo augimas; 2) akcijų priedo kritimo beveik 32 proc.; 3) nepaskirstyto pelno ir privalomojo rezervo augimo daugiau nei po 100 proc. Neigiamo finansinio turto perkainojimo rezervo augimas sietinas su finansinio turto perkainavimu žemesne verte nei balansinė, remiantis vyraujančiomis rinkos kainomis. Akcentuotina, jog pre – merged laikotarpiu minėtas finansinis turtas perkainotas teigiamai, todėl įtrauktas į II lygio kapitalą 85 proc. verte. Tuo tarpu akcijų priedo mažėjimas, galėtų būti paaiškinamas per akcijų emisinės vertės ir rinkos kainos atotrūkį. Kitaip tariant, Banko

akcijų emisinė vertė yra 1, 07 Lt, o rinkoje nusistovėjusi kaina ~ 0,80 Lt. Tai rodo, kad akcijos perkamos žemesne kaina, nei emisinė jų vertė, todėl mažėja akcijų priedai. Todėl galima teigti, kad šiuo atveju, veikia rinkos sentimentai ir neapibrėžtumas dėl AB Ūkio banko dalies integracijos Banko veikloje sėkmės ir tolimesnių tendencijų. Galiausiai, nepaskirstyto pelno augimas įtakuoja privalomojo rezervo augimą. Vadovaujantis LR bankų įstatymu, įnašai į įstatymų numatytą privalomąjį rezervą turi sudaryti ne mažiau kaip 1/20 paskirstytino pelno. O kaip jau yra žinoma, paskirstytinas pelnas tai suma nepaskirstyto pelno ir grynojo pelno ataskaitinių metų pabaigoje. Reikėtų pažymėti, kad grynasis pelnas post – merged laikotarpiu sumažėjo beveik 30 proc. Tuo tarpu nepaskirstytas pelnas išaugo daugiau nei 2 kartus. Kas rodo, kad privalomųjų atsargų augimas įtakotas nepaskirstyto pelno augimo.

Siekiant įvertinti, kodėl krito kapitalo pakankamumo rodiklis post – merged laikotarpiu, tyrimo eigoje atliktas kapitalo poreikio tyrimas, kurio gauti rezultatai parodyti 4 lentelėje.

4 lentelė. Kapitalo poreikis pre-merged ir post-merged laikotarpiu

Kapitalo poreikis	2012	2013	Pokytis	
			Lt	proc.
Stadartizuoto metodo pozicijų grupių	166.817	230.616	63.799	38,24
Skolos finansinių priemonių	2.335	9.306	6.971	298,54
Nuosavybės vertybinių popierių	73	80	7	9,59
Užsienio valiutos kurso pozicijų	8.563	615	-7.948	-92,82
Operacinė rizika	9.453	13.605	4.152	43,92
Prekybos knygos rizika	-	9.542	9.542	100,00
Iš viso:	187.241	263.764	76.523	40,87
Kapitalo pakankamumo normatyvas, proc.	12,81	11,40	-1	-11,01

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

4 lentelėje pateikti duomenys demonstruoja, kad post – merged laikotarpiu Banko *standartizuoto metodo pozicijų grupių* kapitalo poreikis išaugo beveik 40 proc. Didžiausias augimas pastebimas turto įvertinto pagal 0 proc. riziką. Tam didžiausios įtakos padarė 3 veiksniai: 1) beveik 4 kartus išaugo išdo vertybiniai popieriai (2012 m. – 296.842 tūkst. Lt, 2013 m. – 1.102.520 tūkst. Lt); 2) beveik 3 kartus išaugo paskolų vertė savivaldybėms (2012 m. – 123.437 tūkst. Lt, 2013 m. – 310.228 tūkst. Lt); 3) daugiau nei 2 kartus išaugo lėšos Lietuvos banke (2012 m. – 148.101 tūkst. Lt, 2013 m. – 338.243 tūkst. Lt). Visi minėti pokyčiai yra įtakoti AB Ūkio banko perėmimo efekto. Kalbant apie turtą, įvertintą 20 proc. rizika, reikėtų pasakyti kad ši dalis kito nežymiai, post – merged laikotarpiu išaugo 1 proc. (2012 m. – 30.735 tūkst. Lt, 2013 m. – 88.768 tūkst. Lt). Tuo tarpu turtas įvertintas 50 proc. rizika post – merged laikotarpiu nepakito. Reikėtų pastebėti, jog Banke sumažėjo turto įvertinto 75 proc. rizika. Nes post – merged laikotarpiu paskolos fiziniams asmenims augo tik 22 proc. (2012 m. – 159.927 tūkst. Lt, 2013 m. – 195.246 tūkst. Lt). Didesnis šuolis įvyko su paskolomis smulkiam ir vidutiniam verslui - post – merged laikotarpiu augimas 53 proc. (2012 m. – 709.911 tūkst. Lt, 2013 m. – 1.084.405

tūkst. Lt). Galiausiai turtas įvertintas 100 proc. rizika post – merged laikotarpiu, kaip rodo struktūrinė analizė susitraukia, tačiau dinaminė patvirtina jog buvo augimas, nors ir ne toks spartus ir tam didžiausios įtakos padarė 3 kartus išaugęs straipsnis į dukterines įmones, nematerialus turtas, kitas turtas. Čia taip pat veikia AB Ūkio banko perėmimo efektas. (2012 m. – 1.273.391 tūkst. Lt, 2013 m. – 1.685.142 tūkst. Lt).

Tęsiant kapitalo poreikio analizę reikėtų pastebėti, kad *skolos finansinėms priemonėms* skirtu kapitalo poreikis post – merged laikotarpiu išaugo beveik 300 proc. Tokia situacija susidarė dėl prekybai skirtų skolos vertybinių popierių augimo 4 kartus post – merged laikotarpiu, t.y. nuo 50 mln. iki 193 mln.

Bankas prisiima rinkos riziką, kuri apibrėžiama kaip Banko rizika patirti nuostolių dėl rinkos parametrų, tokių kaip užsienio valiutos kurso (valiutos kurso rizika). Kalbant apie rinkos riziką, reikėtų pastebėti, kad „Užsienio valiutos kurso pozicijų“ straipsnis yra vienintelis kapitalo poreikio straipsnis, kuris sumažėjo beveik 100 proc. Tam didžiausios įtakos padarė bendroji atvira pozicija valiuta (toliau – BAP) augimas (5 lentelė).

5 lentelė. BAP pozicijos pre – merged ir post – merged laikotarpiu

		USD	Kitos valiutos	Iš viso valiutomis	EUR	LTL	Iš viso
pre - merged	BAP	-431	2991	2560	103987	-106542	5
post - merged	BAP	1999	5558	7557	-7195	354	8
	BAP pokytis:	2430	2567	4997	-11182	106896	3

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

Bankas valdo valiutų kursų svyravimo riziką skaičiuojant BAP. Kaip matyti iš aukščiau lentelėje pateiktų duomenų, beveik 3 kartus išaugo „Iš viso valiutomis“ straipsnis. USD ir „Kitos valiutos“ straipsnis augo atitinkamai: 6 ir beveik 2 kartus. Vadovaujantis aukščiau pateikta informacija galima teigti, jog post – merged laikotarpiu Banko aktyvai viršija pasyvus atitinkama valiuta. Kaip rodo praktika, labiausiai pageidautinas BAP yra nulinis. Dar reikėtų išskirti, kad Bankas nevertina valiutos kurso rizikos, susijusios su EUR atvirąja pozicija, kadangi LTL yra susietas su EUR fiksuotu kursu.

Kaip jau buvo minėta aukščiau kapitalo poreikis *operacinei rizikai* Banke skaičiuojamas remiantis bazinio indikatorius metodu (toliau – BIA):

$$K_{OpR} = BI \times 15 \text{ proc.} \quad (4)$$

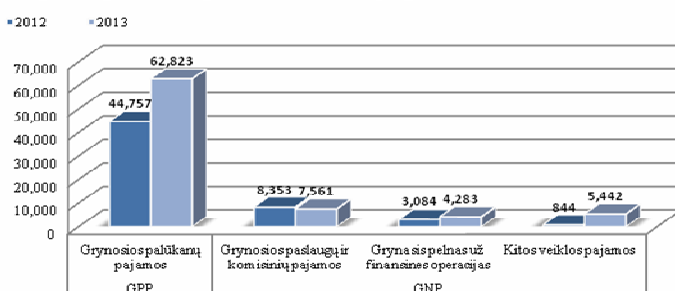
kur K_{OpR} – kapitalo poreikis operacinei rizikai padengti;
BI – indikatorius, kuris apskaičiuojamas sekančiai:

$$BI = \frac{\sum_{i=1}^n (GPP_i + GNP_i)}{n} \quad (5)$$

kur GPP – trejų metų banko grynujų palūkanų pajamos;
GNP – trejų metų banko grynujų nepalūkanų pajamos.
n – teigiamų stebėjimų skaičius.

Paveiksle žemiau pateikti duomenys identifikuoja, kas išaugino kapitalo poreikį operacinei rizikai.

Kapitalo poreikis operacinei rizikai pagal BIA

1 pav. Kapitalo poreikis operacinei rizikai pre – merged ir post – merged laikotarpiu

Šaltinis. Sudaryta autorių, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

1 pav. pateikti duomenys demonstruoja, kad daugiausia įtakos kapitalo poreikiui operacinei rizikai padarė drastiškai išaugęs – 6 kartus – „Kitos veiklos pajamos“ straipsnis. Šio straipsnio šuoliui didžiausios įtakos turėjo pelno iš finansinio turto vertės pripažinimo nutraukimo augimas 12 mln. Lt. Pelnas iš finansinio turto vertės pripažinimo nutraukimo apskaičiuotas iš skirtumo tarp paskolų, perimtų pagal Ūkio banko turto, teisių, sandorių ir įsipareigojimų perdavimo sutartį

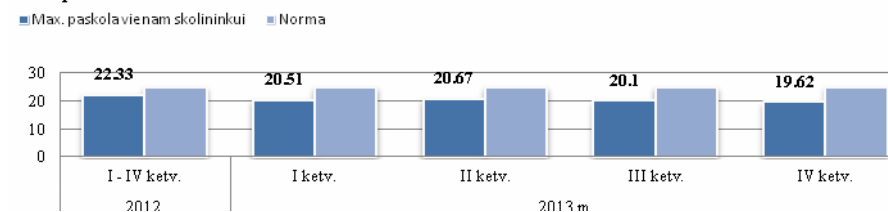
įsigijimo vertės ir šių paskolų nominalios vertės. Tuo tarpu straipsnis „Grynosios palūkanų pajamos“ ir „Grynasis pelnas už finansines operacijas“ augo vienodai – beveik 40 proc. Kaip jau buvo minėta aukščiau, pastarieji augimai įtakoti išaugusių paskolų skaičiaus bei realizuoto pelno iš skolų vertybinių popierių pardavimo 2012 m. Galiausiai straipsnis „Grynosios paslaugų ir komisinių pajamos“ mažėjo beveik 10 proc. Reikėtų pažymėti, jog pastarasis straipsnis ateityje turės tendenciją mažėti dėl komisinių iš valiutos keitimo operacijų. Tokia situacija preziumuojama, remiantis informacija, kad 2015 m. šalyje bus įvestas euras, ko pasėkoje, Bankas gaus mažiau komisinių pajamų iš valiutos konvertavimo.

Nagrinėjant prekybos knygos didelių pozicijų kapitalo poreikio augimą, reikėtų pasakyti, kad tai Banko kliento išleistų visų finansinių priemonių ilgųjų pozicijų ir trumpųjų pozicijų, įvertintų rinkos verte, skirtumas (jeigu jis yra teigiamas). Žiūrint Banko metines konsoliduotas finansines ataskaitas retrospektyviai, pastebėta, kad tokio kapitalo poreikio Banke niekuomet nebuvo, o 100 proc. tokio kapitalo poreikio augimas atsirado tik po AB Ūkio banko perėmimo. Vadinasi, Bankas perėmė iš AB Ūkio banko skolininkų (įskaitant ir su skolininku susijusius

asmenų) pozicijų, kurių vertė yra lygi arba viršija 10 proc. banko kapitalo.

AB Šiaulių banko maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvo vykdymo analizė po susijungimo su AB Ūkio banku. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos banko nustatytas maksimalios kredito rizikos vienam skolininkui normatyvas yra 25 proc. Be Lietuvos banko nustatytą riziką ribojančių maksimalios paskolos vienam skolininkui bei didelių pozicijų normatyvų Bankas yra nustatęs normatyvą rizikai, kuri vienam skolininkui negali viršyti 15 proc. Banko kapitalo. Didesnius limitus Banke tvirtina Banko stebėtojų taryba. Bankas taip pat nustato limitus ekonominės veiklos sektoriams, t. y. galima koncentracija tam tikruose ekonominės veiklos sektoriuose Banko lygmenyje yra apribojama nustatant vidinius skolinimo limitus. Atskiriems ekonominės veiklos sektoriams nustatomi procentiniai ir apimties skolinimo limitai, siekiant užtikrinti, kad Banke neiškiltų per didelė rizika, susijusi su konkrečiu šalies ekonominės veiklos sektoriumi. Geografinė koncentracijos rizika Banko veikloje nėra reikšminga, kadangi Bankas teikia prioritetą rezidentams.

Max. paskola vienam skolininkui

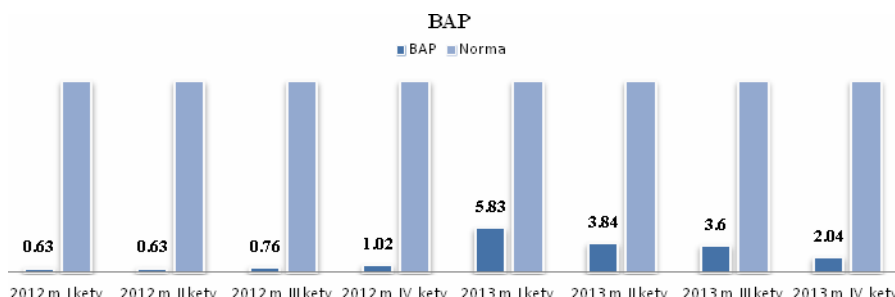

2 pav. Max. paskolos vienam skolininkui normatyvas pre – merged ir post – merged laikotarpiu
Šaltinis. Sudaryta autoriaus, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

2 pav. duomenys rodo, kad pre – merged laikotarpiu didžiausia viena paskolos suma, apimanti paskolas keliems susijusiems skolininkams, traktuojamiems kaip vienas skolininkas, neužtikrinta Lietuvos Vyriausybės garantijomis (visa suma yra įsipareigojimai suteikti paskolas), sudarė 56,3 mln. Lt, t. y. 18,77 proc. Post – merged laikotarpiu didžiausia viena paskolos suma, apimanti paskolas keliems susijusiems skolininkams, traktuojamiems kaip vienas skolininkas, neužtikrinta Lietuvos Vyriausybės garantijomis, sudarė 73,8 mln. Lt, t. y. 19,62% Banko skaičiuotino kapitalo.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad Bankui sustiprinus kapitalo bazę 30 mln. EUR subordinuota paskola, padidėja Banko galimybės suteikti dideles paskolas. Kaip pvz., pre – merged laikotarpiu Bankas galėjo suteikti max. paskolą vienam skolininkui beveik 75 mln. Lt, o post – merged laikotarpiu Banko galimybės išaugo iki 94 mln. Lt. Be to, kaip yra žinoma, nors Bankas post – merged laikotarpiu ir išaugo, tačiau vis dar susiduria su max. paskolos vienam skolininkui normatyvo problema, t.y. normatyvas riboja Banko galimybes išduoti dideles paskolas, eliminuoja iš kreditavimo grandinės. Netolimuose Banko planuose yra numatytas siekis stiprinti kapitalo bazę, nes to reikalauja Bazelis III. Tačiau tai ne vienintelė priežastis – taip Bankas siekia pritraukti itin stambius projektus.

AB Šiaulių banko maksimalios atviros pozicijos valiuta normatyvo vykdymo analizė po susijungimo su AB Ūkio banku. Max. atviros pozicijos užsienio valiuta ir/arba tauriaisiais metalais normatyvas tai yra atskirai sudėtų trumpųjų ir ilgųjų pozicijų suma. Nėra nustatyta normatyvų ilgajai ar trumpajai pozicijai. Normatyvas nustatomas arba vienos valiutos pozicijai, arba bendrai atvirajai valiutos pozicijai, nepriklausomai no to, ar ji ilgoji ar trumpoji. Max. atviros pozicijos užsienio valiuta ir/arba tauriaisiais metalais normatyvas, kaip jau buvo minėta ankstesniuose poskyriuose yra BAP < 25 proc. kapitalo, o maksimali atvira vienos užsienio valiutos ar tauriųjų metalų pozicija negali būti didesnė kaip 15 proc. Reikėtų pažymėti, jog Bankas neturi max. atviros pozicijos tauriaisiais metalais.

3 pav. BAP pre – merged ir post – merged laikotarpiu

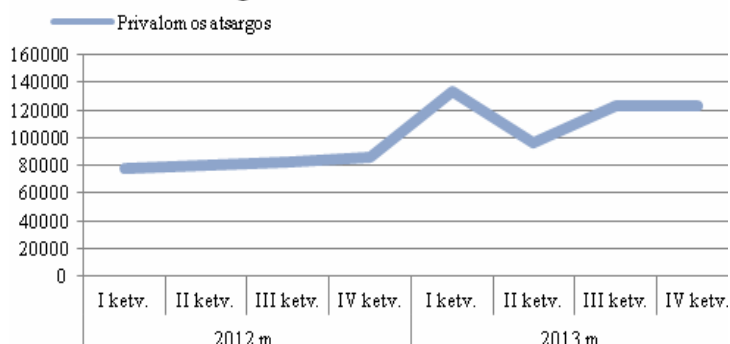
Šaltinis. Sudaryta autoriaus, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

3 pav. pateikti duomenys demonstruoja, kad Bankas max. paskolos valiuta normatyvą vykdė su didele atsarga tiek pre – merged, tiek post – merged laikotarpiu. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad post – merged laikotarpiu normatyvo vykdymas išaugo 2 – 5 kartus. Tam didžiausios įtakos padarė aktyvų ir pasyvų kitomis valiutomis augimas.

AB Šiaulių banko privalomųjų atsargų normatyvo analizė po susijungimo su AB Ūkio banku. Lietuvos

banke laikomos privalomosios atsargos kiekvieną mėnesį apskaičiuojamos nurodytiems įsipareigojimams taikant nustatytą privalomųjų atsargų normą. Nuo 2013 m. sausio 24 d. privalomųjų atsargų norma sumažinta nuo 4 proc. iki 3 proc. Privalomosios atsargos yra laikomos Lietuvos banke kaip indėliai. Tačiau kartu, Bankas gali laisvai disponuoti Lietuvos banko atsiskaitomojoje sąskaitoje laikomomis lėšomis, kurių mėnesio vidurkis negali būti mažesnis už apskaičiuotas privalomas atsargas.

Privalomos atsargos, tūkst. Lt

4 pav. Privalomosios atsargos Lietuvos banke pre – merged ir post – merged laikotarpiu

Šaltinis. Sudaryta autoriaus, remiantis www.sb.lt Banko audituotomis konsoliduotomis ketvirtinėmis ataskaitomis

Tyrimo eigoje išryškėjo tendencijos, kurios parodytos 4 pav., jog post – merged laikotarpiu Bankas padidino privalomųjų atsargų vertę Lietuvos Banke 50 mln. Lt. Kaip žinia, čia 100 proc. veikia AB Ūkio banko perėmimo efektas. Reikėtų pastebėti, jog post – merged laikotarpiu privalomųjų atsargų norma nuo II ketv. Pradėjo mažėti ir tam didžiausios įtakos padarė AB Ūkio banko klientų panika ir indėlių atsiėmimas iš Banko. Šiai dienai, indėlių portfelis ir toliau lieka neapibrėžtas, kol įvyks visiška AB Ūkio banko integracija.

Atliekant tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais privalomųjų atsargų tyrimą, pastebėta, jog privalomųjų atsargų norma turi mažėjimo tendenciją jau kelinti metai iš eilės. Todėl regresinės analizės pagalba buvo siekiama išsiaiškinti, kas lemia šio normatyvo normos mažėjimą.

Regresinės analizės priklausomas kintamasis – privalomųjų atsargų norma, tuo tarpu nepriklausomi kintamieji – indėliai ir bazinė palūkanų norma.

Pasirinktų veiksmų reikšmingumui privalomųjų atsargų normai įvertinti bus naudojamas daugialypės

regresijos modelis. Bendru atveju tiesinės regresijos modelis gali būti užrašytas taip:

užrašytas taip:

$$Y = \alpha + \sum_{j=1}^k \beta_j X_{ij} + \varepsilon \quad (6)$$

kur Y – priklausomas kintamasis;

X_{ij} – nepriklausomi kintamieji;

α ir β_j – regresijos koeficientai;

ε – atsitiktinis dydis, nusakantis priklausomo kintamojo realios reikšmės nuo teorinės reikšmės, rastos iš regresijos lygties, nuokrypį.

Transformavus pagal analizuojamus parametrus gauname tokią pradinę regresijos lygtį:

$$Y = \alpha + \beta_1 * \Delta I + \beta_2 * BP + \varepsilon \quad (7)$$

kur ΔI – indėlių pokytis, Lt;

BP – bazinė palūkanų norma, nustatyta ECB.

atlikus visus gero modelio įvertinimo etapus, gauta tokia regresijos lygtis:

$$Y = 1,996 - \beta_1 * 0,01 + \beta_2 * 3,316 + \varepsilon \quad (8)$$

Iš sudaryto regresijos modelio galima teigti, kad privalomųjų atsargų normą įtakoja indėliai ir bazinė palūkanų norma. Reikėtų pastebėti, kad indėliai Y reikšmę įtakoja minimaliai, tuo tarpu tarp bazinės palūkanų normos priklausomybė didelė, nes bazinei palūkanų normai pakitus vienu vienetu, Y pasikeis 1 * 3,316. Analizuojant indėlių įtaką privalomajai palūkanų normai, preziumuojant galima teigti, kad didėjant indėlių portfeliui Banke, aukšta privalomųjų atsargų norma nėra naudinga, nes taip tik ribojamos Banko galimybės skolinti lėšas. Todėl Lietuvos bankas „atlaisvina“ dalį lėšų, kurias Bankas galėtų panaudoti kreditavimo veiklai skatinti. Analizuojant bazinę palūkanų normą, reikėtų pasakyti, kad čia finansų rinkos veikiamos dvejopai: pirmiausia per sumažintą privalomųjų atsargų norma pinigai „išstumiami“ į Banko veiklą, o po to keičiama bazinė palūkanų norma, kurios pagalba reguliuojama skolinimosi kaina.

AB Šiaulių banko veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas integruojant Bazelio III direktyvas

Bazelis III tai tęstinis projektas, kurio įgyvendinimas per CRD IV paketo direktyvas vyks 7 metus, t.y. 2013 –

2019 m. Esminiai Bazelio III pokyčiai susiję su likvidumo ir kapitalo pakankamumo normatyvais.

Pirmiausia pradėsime nuo likvidumo normatyvo pokyčių analizės. Bazelis III įvedė naują likvidumo matavimo rodiklį - likvidumo padengimo koeficientas (angl. *The Liquidity Coverage Ratio*, toliau LCR):

$$LCR = \frac{A1; A2}{O - \min \{I; 75\% O\}} \geq \frac{100}{\%} \quad (9)$$

kur A1 – turtas, min. 60 proc.: pinigai, atsargos centriniame banke, vidaus arba centrinio banko skola nacionaline valiuta, skolos vertybiniai popieriai užsienio valiuta, centrinio banko, viešo sektoriaus ir kt. įmonių vertybiniai popieriai.

A2 – turtas, max. 40 proc.: AA ir aukštesnio reitingo obligacijos, turtas, traukiamas į CAR pagal RWA 20 proc.

O – išmokos.

I – įmokos.

LCR Banko veikloje bus inetgruotas nuo 2015 m. sausio mėn. 1 d. (6 lentelė).

6 lentelė. LCR norma integracijos procese

	2015	2016	2017	2018	2019
LCR	60%	70%	80%	90%	100%

Šaltinis. Sudaryta autoriaus.

Šiai dienai Bankas LCR jau testuoja. Kalbant apie LCR reikėtų pastebėti, kad skaičiuojant šį rodiklį bus įtraukiama tik maža indėlių dalis. Vadinasi, indėliai gali tapti mažiau patrauklia priemone likvidumo normatyvo formavimui. Ypatingai sustiprės konkurencija finansų rinkose dėl „gerų“ skolininkų, nes kreditų augimas mažins LCR rodiklį. Todėl Bankas bus suinteresuotas „auginti“ tik „gerų“ kreditų portfelį. Be viso to, tai naujas produktas pareikalausiantis įdiegimo kaštų. O Bankas

2015 m. ruošiasi ne tik LCR projektui, bet ir euro įvedimui.

Dar opesnė tema Bankui yra kapitalo pakankamumo normatyvas, kadangi Banko kapitalo pakankamumas post – merged laikotarpiu sumažėjo. Kaip atrodo naujoji kapitalo pakankamumo normatyvo integracija, pateikta 7 lentelėje.

7 lentelė. Kapitalo pakankamumo integracijos etapai

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Min. bendrosios nuosavybės dalis	3,5	4	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Kapitalo apsaugos rezervas				0,625	1,25	1,875	2,5
Min. + apsaugos kapitalas	3,5	4	4,5	5,125	5,75	6,375	7
Reguliavimo atskaitymai		20	40	60	80	100	100
Min. I lygio kapitalas	4,5	5,5	6	6	6	6	6
Min. iš viso	8	8	8	8	8	8	8
Min. iš viso + kapitalo apsaugos rezervas	8	8	8	8,625	9,25	9,875	10,5
Nelikvidžios priemonės	90	80	70	60	50	40	30

Šaltinis sudaryta autoriaus.

Lentelės duomenys demonstruoja, kad Bazelis III siekia padidinti kapitalo pakankamumo normatyvą. Iš esmės galima išskirti du kertinius pokyčius: 1) apskaičiuojant CAR straipsnis „Investicijos į kitas kredito institucijas ir finansų institucijas“ nebebus eliminuojamas netgi tuo atveju, jeigu viršys 10 proc. minėtų institucijų kapitalo; 2) skaičiuojant kapitalo pakankamumo normatyvą, keičiasi kredito rizikos vertinimas: nekilnojamo turto pozicijos vertinamos tokia tvarka – būstas (35 % rizika), komercinės paskirties (50 % rizika), likė (100 % rizika); SVV skiraisi į dvi dalis – MVĮ (RWA = 54 %, atsižvelgiant į metinę apyvartą (≤ 50 mln. EUR arba 173 mln. Lt)) bei SVV, RWA kaip ir anksčiau

75 %. Iš esmės naujasis skaičiavimas tik pagerina Banko kapitalo pakankamumo normatyvą.

Likvidumo normatyvas pagal Bazelio III direktyvas. Siekiant atlikti Banko likvidumo prognozavimą atliktas likvidumo dedamųjų modeliavimas (8 lentelė).

8 lentelė. Likvidumo normatyvas pagal Bazelį III

1. Aktyvai		2. Pasyvai	
3. Pinigai	4. 56.984	5. Įplaukos	6. 467.711
		7. Lėšos kitose kredito įstaigose	8. 384.799
		9. Korespondentinės sąskaitos	
10. Lėšos centriniame banke	11. 321.331	12. 50 proc. paskolų iki 1 mėn.	13. 60.000
		14. Skolos vertybiniai popieriai	15. 22.912
		16. Išmokos	17. 1.092.175
18. Skolos vertybiniai popieriai	19. 1.139.500	20. Įsiskolinimai kitoms kredito įstaigoms	21. 307.230
		22. 15 proc. indėlių	23. 713.478
		24. 20 proc. nebalansinių įsipareigojimų	25. 71.466
26. Viso:	27. 1.517.815	28. Viso:	29. 624.463

Šaltinis sudaryta autoriaus

Taigi, aktyvinių pozicijų straipsniai „Pinigai“ bei „Lėšos centriniame banke“ sumažinti 5 proc., darant prielaidą, kad Bankas turi per daug grynųjų pinigų. „Skolos vertybinių popierių“ straipsnis analogiškas 2013.12.31, darant prielaidą, kad Banke paskolų išdavimas juda vangiai, todėl tam tikrą kompensacija vyksta per vertybinių popierių operacijas. Modeliuojant pasyvinius straipsnius „Lėšos kitose kredito įstaigose“ ir „Korespondentinės sąskaitos“ sumažintos 20 proc., darant prielaidą, kad Bankas turi perteklinį „Pinigai ir jų ekvivalentai“ straipsnį. „Paskolų“ straipsnis „išaugintas“ 50 proc. Indėliai „išauginti“ 2 proc., remiantis prielaida, kad Bankas turi daug neaktyvių klientų ir ateities tendencijos rodo klientų mažėjimą. Vadinas iš Banko bus atsiimta indėlių, bet Bankas pritrauks tam tikrą dalį indėlių. Todėl augimas apsiriboja ties 2 proc.

Vadovaujantis aukščiau minėtomis prielaidomis apskaičiuojamas likvidumo rodiklis remiantis Bazelio III direktyvomis:

$$LCR = \frac{1.517.815}{624.623} = 243 \% \quad (10)$$

Gautas likvidumo normatyvas yra 243 proc. o tai daugiau nei 4 kartus viršija būsimą 2015 m. normą. Nagrinėjant likvidumo normatyvą, reikėtų pastebėti, kad Bankas viršija aktyvų normą daugiau nei 18 proc., kuri yra priskiriama prie A1 grupės (min. 60 proc.), ir sudaro 78 proc. A2 turtas neviršija 40 proc. max. ribos ir sudaro 21 proc.

Kapitalo pakankamumo normatyvo vykdymas pagal Bazelio III direktyvas. Siekiant atlikti Banko kapitalo pakankamumo normatyvo prognozavimą atliktas kapitalo poreikio ir kapitalo dedamųjų modeliavimas (9 lentelė).

9 lentelė. Kapitalas pagal Bazelio III direktyvas

I lygio kapitalas	
Akcinis kapitalas	270.000
Einamųjų metų nuostoliai	0
Kiti rezervai (privalomasis rezervas)	2.641
Neigiamas finansinio turto perkainojimo rezervas	-1.990
Nematerialusis turtas	-905
Atsargos kapitalas	2.611
Praėjusių metų nepaskirstytas pelnas	15.244
Akcijų priedai	32.719
Iš viso I lygio kapitalo	320.320
II lygio kapitalas	
85% finansinio turto perkainojimo rezervas	-
Subordinuotų paskolų kapitalas	69.056
Iš viso II lygio kapitalo	
Išvestijos į kitas kredito įstaigas ir finansines institucijas	-
Iš viso kapitalo	389.376

Šaltinis. Sudaryta autoriaus.

Taigi, Valdybos sprendimu Banko kapitalas bus didinamas 20 mln. Lt, išleidžiant naują akcijų emisiją, todėl akcinio kapitalo straipsnio „išaugintas“ iki 270 000 tūkst. Lt. Straipsnio nematerialus turtas augimas 2 proc. Daugiausia sietinas su euro integracija Banko veikloje, nes jau ir šiuo metu vyksta įvairūs programų, licencijų atnaujinimo projektai. Nepaskirstytas pelnas padidintas

beveik 50 proc., remiantis retrospektyviniais duomenimis. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad straipsnis „Išvestijos į kitas kredito įstaigas ir finansines institucijas“ nemažina kapitalo pagal Bazelio III direktyvas. Tai ypatingai naudingas pakeitimas Bankui, nes šis straipsnis kapitalo pakankamumo normatyvą įtakoja ~ 0,1 proc. Ir tai ne vienintelis teigiamas pakeitimas (10 lentelė).

10 lentelė. Kapitalo poreikis pagal Bazelio III direktyvas

Kapitalo poreikis

Standartizuoto metodo pozicijų grupių (kredito rizika)	235.228
Skolos finansinių priemonių	9.306
Nuosavybės vertybinių popierių	82
Užsienio valiutos kurso pozicijų	627
Operacinės rizikos, taikant Bazinio indikatorius metodą	14.013
Kitas kapitalo poreikis (prekybos knygos didelių pozicijų)	9.733
Iš viso kapitalo poreikio	268.989

Šaltinis. Sudaryta autoriaus.

Standartizuoto metodo pozicijų grupės augimas 2 proc. ir tam didžiausios įtakos padarė paskolų augimas, kuris yra suplanuotas daugiau nei 10 proc. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad kreditinė rizika iš dalies kompensuojama per Bazelio III direktyvas, nes atsiranda nauja paskolų rizikos grupė – 54 proc. mažų ir vidutinių įmonių paskolos, t.y. dalis paskolų, pagal Bazelį II priskirtos 70 proc. Rizikai, migruoja prie 54 proc. rizikos. Bankui dėl minėto pakeitimo kapitalo poreikis sumažėja ~14 027 tūkst. Lt arba 6 proc. Operacinės rizikos straipsnio augimas 2 proc. ypatingas tuom, kad čia įtraukiama „Grynosios paslaugų ir komisinių pajamos“ rizikos augimas, atsiradęs dėl euro integracijos šalyje. Bankas praras nemažą dalį komisinių iš valiutos keitimo. O komisiniai už valiutos keitimą eurai yra vienos didžiausių Banke.

Atlikus kapitalo ir kapitalo poreikio analizę, apskaičiuojamas kapitalo pakankamumo normatyvas:

$$CAR = \left(\frac{389.376}{268.989} \right) * 8\% * 100\% = 11,58 \quad (11)$$

Gautas kapitalo pakankamumo normatyvo rodiklis pagal Bazelio III direktyvas gerokai viršija reikalaujamą normą. Vadinasi Bankui bent jau artimiausius metus po kapitalo bazės stiprinimo kapitalo pakankamumo problemos negresia, nors rodiklis nėra toks perteklinis kaip likvidumo normatyvo. Kapitalo bazės stiprinimas 20 000 tūkst. Lt Banko kapitalo pakankamumo normatyvą padidina 1 poc., esant *ceteris paribus*.

AB Šiaulių banko likvidumo ir kapitalo pakankamumo testavimas nepalankiomis sąlygomis prieš, po susijungimo su AB Ūkio banku bei Bazelio III direktyvų integracijos

Banke testavimas nepalankiausiomis sąlygomis atliktas vadovaujantis Lietuvos valdybos patvirtintais Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis bendraisiais nuostatais ir rekomendacijomis.

Išnagrinėjus likvidumo testavimo nepalankiausiomis sąlygomis gautus rezultatus, įsitikinta, kad įvykus net mažai tikėtinam scenarijui, Bankas sugebėtų kontroliuoti situaciją bei nepatirtų nuostolių. Reikėtų pažymėti, jog likvidumo normatyvas post – merged laikotarpiu itin aukštas, o tai reiškia, jog aktyvios lėšos yra išaldytos ir neduoda grąžos. Tai savaime suprantama, nėra naudinga Bankui. Atlikta likvidumo normatyvo pagal Bazelio III direktyvas analizė parodė ir dar kartą patvirtino, kad Bankas, žiūrint retrospektyviai, ir prognozuojant, su likvidumo problemomis nesusidūrė ir nesusidurs, nes likvidumo dedamųjų vertės stipriai perteklinės, net ir po mažiausiai tikėtino scenarijaus testavimo nepalankiomis sąlygomis. Vadinasi, Bazelio III 2019 m. norma daugiau nei 100 proc., Bankui šiai dienai nėra iššūkis, nes net pro drastiškiausių testavimų ateities norma viršijama beveik du kartus.

11 lentelė. Banko likvidumo ir kapitalo pakankamumo testavimas nepalankiomis sąlygomis

	Laikotarpis	Testavimas nepalankiomis sąlygomis					Normatyvas			Buvusi norma
		Scenarijus	Mažėjanti pozicija	Labai tikėtinas	Tikėtinas	Mažai tikėtinas	Labai tikėtinas	Tikėtinas	Mažai tikėtinas	
Likvidumas	Prieš susijungimą	Reputacinė rizika	Indėliai	5%	7%	9%	38,51%	36,68%	34,77%	42,80%
	Po susijungimo	Reputacinė rizika	Indėliai	11%	13%	16%	48,74%	47,04%	44,36%	56,96%
	Pagal Bazelį III	Reputacinė rizika	Indėliai	13%	16%	19%	216,00%	196,00%	178,00%	323,00%
Kapitalo pakankamumas	Prieš susijungimą	Kreditinė rizika	Paskolos	3%	4%	5%	12,03%	11,91%	11,55%	12,81%
	Po susijungimo	Kreditinė rizika	Paskolos	7%	8%	9%	10,22%	10,21%	10,09%	11,40%
	Pagal Bazelį III	Kreditinė rizika	Paskolos	7%	9%	11%	11,44%	10,84%	9,82%	11,58%

Šaltinis. Sudaryta autoriaus

Analizuojant kapitalo pakankamumo testavimą nepalankiomis sąlygomis, reikėtų pastebėti, jog post – merged laikotarpiu kapitalo pakankamumo normatyvas krenta daugiau nei 1 proc. punktu, kai tuo tarpu pre – merged laikotarpiu iki 1 proc. punkto. Tokia situacija susidaro todėl, kad kuo daugiau paskolų turi Bankas, tuo didesnė tikimybė, kad dalis jų taps „blogomis“ paskolomis. Ypatingai stebint paskutinių metų tendencijas, kuomet Bankas padidino atidėjinių vertę. Nors atidėjiniai mažina kapitalą, reikėtų nepamiršti, kad paskoloms tapus „blogomis“ Bankas nebeatideda minėtų paskolų daliai turto, įvertinto pagal RWA. Vadinasi nors kapitalo pakankamumo skaitiklis auga, sumažėjęs vardiklis ne taip

stipriai sumenkina kapitalo pakankamumo normatyvo vertę. Nagrinėjant kapitalo pakankamumo normatyvo testavimą nepalankiomis sąlygomis po Bazelio III integracijos analizę, galima teigti, jog kapitalo pakankamumo rodiklis gana jautrus nepalankioms sąlygoms. Minėtas prognozavimas rodo, kad Bankas turėdamas minėtą situaciją 2019 m. kapitalo pakankamumo normatyvo jau nebevykdytų ir jam prireiktų ~ 20 mln. Lt kapitalinių injekcijų per akcijų emisiją ar subordinuotą paskolą, abiejų instrumentų derinius. Vadinasi, Bankas jautrus kapitalo pakankamumo pokyčiams ir tai silpnoji Banko vieta.

Išvados

Atlikta literatūros analizė parodė, kad komercinių bankų veiklos riziką ribojantys normatyvai yra mažai analizuotas objektas tiek teoriniame, tiek praktiniame lygmenyje, ypatingai po komercinių bankų sanavimo proceso. Pagrindiniai komercinių bankų normatyviniai rodikliai yra likvidumas ir kapitalo pakankamumas. Baziniais jie laikomi neatsitiktiniai. Pirminiai nuostoliai absorbuojami iš likvidaus turto, likę nuostoliai iš kapitalo. Taigi, komercinio banko kapitalas yra tarsi „paskutinė instancija“, kurio pagalba absorbuojama likusi rizikos dalis po likvidumo. Minėtų rodiklių neatitikimas normatyvui, sąlygoja veiklos apribojimą, kraštutiniu atveju veiklos moratoriumą, kai komercinis bankas laikomas *de facto* nemokiu.

Kaip rodo kai kurių autorių tyrimų „užuomazgos“, maksimalios paskolos valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas nėra pagrindinis, tačiau svarbus ir privalomas nagrinėti, nes tik tokių normatyvų pagalba įmanoma gauti objektyvų komercinio banko veiklos efektyvumo profilį. Maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvas tai tarsi „lubos“, kurių pagalba valdoma kreditinė rizika. Nors pats normatyvas santykinai riboja mažesnių komercinių bankų veiklą išduodant didelės apimties kreditus, sindikuotos paskolos ir kapitalo bazės stiprinimas yra šios problemos sprendimo būdai. Privalomųjų atsargų ir koncentracijos normatyvai nėra komercinių bankų „ašis“, kuri įtakoja komercinių bankų veiklą ir jos tęstinumą, tačiau, šie du normatyvai veikia ne tik sistemiškai, bet ir įtakoja visos šalies ekonominę gerovę. Pagrindinės priežastys, lėmusios privalomųjų atsargų mažėjimą Lietuvos banke, yra: siekis sustiprinti bankų pajėgumą skolinti lėšas fiziniams asmenims bei verslui bei siekis sumažinti atotrūkį tarp Lietuvoje ir ES vyraujančios privalomosios atsargų normos, siekiant palaikyti kuo didesnę šalies finansų sistemos konvergenciją su kitomis šalimis narėmis. Be to, reikėtų pastebėti, kad šalyje vykdoma finansinė represija bei privalomųjų atsargų normos mažinimas, signalizuoja visuomenei apie finansų sistemą valdančių institucijų norą daugiau lėšų „išpumpuoti“ į ekonomiką.

Tokiu būdu, Bankas tiek prieš susijungimą su AB Ūkio banku, tiek po susijungimo, tiek po Bazelio III direktyvų integracijos palaikė perteklinį likvidumą. Vertinant kapitalo pakankumą, Banko kapitalo pakankamumo rodiklis po susijungimo su AB Ūkio banku sumažėjo, nors po Bazelio III direktyvų integracijos augo, tačiau kaip parodė testavimas nepalankiomis sąlygomis yra galimybė mažiausiai tikėtino scenarijaus atveju nevykdyto kapitalo pakankamumo normatyvo. Maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvas po susijungimo su AB Ūkio banku augo, tačiau normatyvo riba nebuvo pažeista. Maksimali bendra atvira pozicija valiuta ir tauriaisiais metalais po susijungimo su AB Ūkio banku augo ir tai neigiamai paveikė Banko normatyvo vykdymą, nors riba ir nebuvo pažeista. Kaip parodė privalomųjų atsargų nuo indėlių ir bazinės palūkanų normos regresinė analizė, privalomųjų atsargų normos vertė labiausiai priklauso nuo bazinės palūkanų normos, tuo tarpu indėlių portfelio augimas neigiamai veikia privalomųjų atsargų normą.

Literatūra

- Agiwal, S. (2011). *Regulatory and Economic Capital Measurement and Management*, No. 11 (18), p. 2 -18.
- Alexander, P. (2012). Too many cooks spoil CRD IV liquidity broth. The Banker No. May.
- Allesandri, P., Drehmann, M. (2008). *An economic capital model integrating credit and interest rate risk in the banking book*. Working paper, No. 1041, p. 7 – 14.
- Ambrašas, T. (2014). *Banko bankroto ypatumai*, p. 2. [žiūrėta 2014-02-03]. Prieiga per internetą: <www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/verslo.../T.Ambrašas.doc>
- Allen, L., Bali, T. G., Tang, Y. (2012). Does systemic risk in the financial sector predict future economic downturns? p. 2 – 20. [žiūrėta 2014-02-03]. Prieiga per internetą: <http://www.newyorkfed.org/research/conference/2010/fin_inte_rm/Bali_Tang.pdf>
- Altunbas, Y., Ibanez, D. M. (2004). *Mergers and acquisitions and bank performance in Europe: the role of strategic similarities*. Working Paper Series, No. 398, p. 5 - 26. [žiūrėta 2014-02-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwp/ecbwp398.pdf>>
- Breuss, F. (2013). *European Banking Union*. Austrian University of economic and research, No. 454.
- Buch, C. M., Korner, T., Weigert, B. (2014). Towards Deeper Financial Integration in Europe: *What the Banking Union Can Contribute*. [žiūrėta 2014-03-26]. Prieiga per internetą: <http://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/fileadmin/dateiablage/Sonstiges/Genshagen_Paper_-_Buch.pdf>
- Bullow, J., Klemperer, B. (2013). *Market-Based Bank Capital Regulation*, p. 2 – 21. [žiūrėta 2014-02-26]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.396.6260&rep=rep1&type=pdf>>
- Bouwman, C. H. S. (2009). *Bank Liquidity creation*. The Review of Financial Studies, No. 22, p. 3780 – 3790. [žiūrėta 2013-02-26]. Prieiga per internetą: <<http://faculty.weatherhead.case.edu/bouwman/downloads/Berg erBouwmanBankLiquidityCreationRFSforthc.pdf>>
- Cerutti, E., Claessens, C., McGuire, P. (2011). *Systemic Risks in Global Banking: What Available Data can tell us and What More Data are Needed?* IMF Working paper, No. WP/11/22, p. 3 – 9.
- Deltuvaitė, V. (2009). *Koncentracijos įtakos komercinių bankų sistemai tyrimas*. Ekonomika ir vadyba, Nr. 14, p. 158.
- Duttagupta, R., Fernandez, G., Karacadag, C. (2005). *Moving to a Flexible Exchange Rate How, When, and How Fast?* Economic Issues, No. 38, p. 2 – 25. [žiūrėta 2014-01-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues38/ei38.pdf>>
- Elliot, D. J. (2010). *A primer on bank capital*. p. 3 – 6. [žiūrėta 2013-10-11]. Prieiga per internetą: <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2010/1/29%20capital%20elliott/0129_capital_primer_elliott.pdf>
- Elizalde A., Repullo, R. (2006). *Economic and Regulatory Capital in Banking: What is the Difference?*, p. 2 – 5. [žiūrėta 2014-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.abelizalde.com/pdf/economic%20regulatory%20actual.pdf>>
- European Central Bank. (2012). *Financial stability review*, No. 7, p. 7 -25. [žiūrėta 2014-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityrevie w201206en.pdf>>

- Farag, M., Harland, D. (2013). *Bank capital and liquidity*. Park Communicated Limited, No. 53 (3), p. 201 – 213. [žiūrėta 2014-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/quarternlybulletin/2013/qb130302.pdf>>
- Gylys, P. (2012). *Bankų problemos*. [žiūrėta 2014-03-03]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/verslas/banku_problemos_/coments.1>
- Gray, S. (2011). *Central Bank Balances and Reserve requirements*. IMF Working paper, No. WP/11/36, p. 5.
- Gordy, M. B., Lutkebohmert, E. (2007). *Garnularity adjustment for Basel II*. Banking and Financial studies, No. 2, p. 2.
- Glocker, C., Towbin, P. (2011). *Reserve requirements for price and financial stability – when are they effective?*, p. 2 – 5. [žiūrėta 2014-03-03]. Prieiga per internetą: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/konferans/financial_stability/Conference_files/Glocker_Towbin_8_Nov_final.pdf>
- Hagendroff, J., Nietto, M. J., Wall, L.D. (2012). *The Safety and Soundness Effects of Bank M&A in the EU*, p. 2 – 8. [žiūrėta 2013-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.frbatlanta.org/documents/pubs/wp/wp1213.pdf>>
- Halande, A. G., May, R. M. (2011). *Systemic Risk in Banking: It is complex but not that complicated*, p. 2 – 4. [žiūrėta 2014-02-17]. Prieiga per internetą <www.er.ethz.ch/Systemic_risk_in_banking_It_is_complex_but_not_that_complicated_2.2.2011.pdf>
- Heffernan, S. (2005). *Modern Banking*. John Wiley and Sons LTD, ISBN: 978-0-470-09500-3, p. 95 – 141.
- Hendricks, D., Kambhu, J., Mosser, P. (2007). *Systemic Risk and The Financial System*. Background Paper, No. 11, p. 65 – 80.
- Kropas, S. *Skolinimosi proveržis neįvyko*. (2014, sausis). *Verslas ir politika*, p. 28.
- Levy, A. (2011). *Economic Capital and Capital Allocation: Beyond Regulatory Compliance*, p. 3 – 23. [žiūrėta 2014-01-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.moodyanalytics.com/~media/Insight/Quantitative-Research/Presentations/2011/11-01-03-Economic-Capital-and-Capital-Allocation-Beyond-Regulatory-Compliance.ashx>>
- Lesle, V. L., Avramova, S. (2012). *Revisiting Risk-Weighted Assets “Why Do RWAs Differ Across Countries and What Can Be Done About It?”*, IMF Working paper, No. WP/12/90, p. 4 – 9.
- Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 138, 2010 – 10 – 25. *Dėl kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrųjų nuostatų*. [žiūrėta 2014-03-04]. [žiūrėta 2014-03-03]. Prieiga per internetą: <www.lb.lt/docs/word/061109_138nuostatos.doc>
- Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 1, 2010 – 10 – 25. *Likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklės ir likvidumo atsargos bei atsvaros pajėgumo nustatymo bendrosios nuostatos*. [žiūrėta 2014-02-22]. Prieiga per internetą: <www.lb.lt/docs/word/100525_58taisykles_forma.doc>
- Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 145, 2010 – 12 – 31. *Vidaus kapitalo pakankamumo vertinimo proceso bendrosios nuostatos*. [žiūrėta 2014-03-03]. Prieiga per internetą: <www.lb.lt/docs/word/061123_145.doc>
- Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 197, 2010 – 12 – 31. *Dėl maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais*. [žiūrėta 2014-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/valdyb_nutar_197>
- Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 91, 2010 – 12 – 31. *Dėl maksimalios paskolos vienam skolininkui*. [žiūrėta 2014-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/valdyb_nutar_41_2>
- Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 145, 2010 – 10 – 21. *Dėl vidaus kapitalo pakankamumo vertinimo bendrųjų nuostatų priežiūrinio tikrinimo ir vertinimo procese*. [žiūrėta 2014-01-23]. Prieiga per internetą: <www.lb.lt/docs/word/061123_145.doc>
- Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 133, 2010 – 12 – 23. *Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis bendrosios nuostatos*. [žiūrėta 2013-02-23]. Prieiga per internetą: <www.lb.lt/03174_nuostatos>
- Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr. 57, 2006 – 11 – 09. *Dėl kredito įstaigų privalomųjų atsargų*. [žiūrėta 2013-02-23]. Prieiga per internetą: <www.lb.lt/valdyb_nutar_57>
- Lileikienė, A., Lika, A. (2011). *Analysis of Change Effect in the Market Interest Rate on Net Interest Income of Commercial Banks*. *Engineering Economics*, No. 22 (3), p. 241 – 243.
- Martinaitytė, E., Keleras, A., Katkus, V., Nausėda, G. (2009). *Finansų sektoriaus plėtotės strategija*. [interaktyvus] [žiūrėta 2012.01.10]. Prieiga per internetą: <https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:mmdmZaroX0IJ:www.ukmin.lt/uploads/documents/Valstybes%2520ilgalaikes%2520strategijos/LT%2520Ukio%2520strategija/sektorines%2520strategijos/4.%2520finansu%2520sektoriaus%2520pletotes%2520strategija.doc+&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEESiLdQkNRctNl39Q6KRXGvqrqSpWNodIlw-xS0ea3miYrgf2wnKdI8LSPaEFpXUU25YacZkZijrhto5NWjuGeV77Tho44_dOUnyIJXm0qiB6nTpFp5Dgp61PpA2jZlxRkQXsEXFEv&sig=AHIEtbSOP5IKxtkUzIVuBLnvF7cthtwRfA>
- Morgan, J. P. (2013). *Global liquidity investment* PeerView. JPMorgan chase and Co, p. 5.
- Novickytė, L. (2010). *Bankų konsolidacijos procesas ir įtaka finansų stabilumui*. *Verslas XXI amžiuje*, Vol. 2, No. 2, p. 62 – 64.
- Pana, E., Park, J., Query, T. (2009). *The impact of mergers on liquidity creation*. *Journal of Risk Management in Financial Institutions*, No. July, p. 2 – 23.
- Pasiouros, F. (2007). *Determinants of bank profitability in a developing economy: empirical evidence from Bangladesh*, p. 2 – 17. [žiūrėta 2014-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.thefreelibrary.com/Determinants+of+bank+profitability+in+a+developing+economy%3A+empirical...-a0227461400>>
- Pulinskaitė, R., Vasiliauskaitė, A. (2008). *Europos centrinio banko vykdomos pinigų politikos įtaka Lietuvos realiajam sektoriui*. *Economics & Management*, p. 170 – 179.
- Reynolds, D. (2009). *Analyzing concentration risk*. Algorithmics Software LLC, p. 20.
- Said, R. M., Nor, F. M. Low, S. W., Rahman, A. A. (2008). *The efficiency effects of mergers and acquisitions in Malaysian Banking Institutions*. *Asian Journal of Business and Accounting*, No. 1(1), p. 58.
- Sheard, P. (2013). *Economic Research: Banks Cannot and Do not „Lend out“ Reserves*. *Asian Journal of Business and Accounting*, No. 1(1), p. 58. *Standardandpoors*, No. 1, p. 2 – 10.
- Stankevičienė, V. (2014). *Oficialus paklausimas dėl Didelių paskolų normatyvo panaikinimo šalyje*.
- Šenavičius, V. (2013). *Europos Sąjungos viešosios politikos tendencijos bankų sektoriuje*. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 3.
- Šiaulių bankas (2012). *2012 m. metinė konsoliduota finansinė atskaitomybė*. [žiūrėta 2014-03-07]. Prieiga per internetą: <www.sb.lt/.../Finansines%20ataskaitos/1_%202012_metine_fin_ataskaita>
- Šiaulių bankas (2013). *2013 m. metinė konsoliduota finansinė atskaitomybė*. [žiūrėta 2014-03-07]. Prieiga per internetą: <www.sb.lt/.../Finansines%20ataskaitos/1_%202013_metine_fin_ataskaita>

- Uhide, A. (2013). How to Form a more Perfect European banking union. Peterson Institute for International Economics, No. 13 – 23.
- Vasiliauskas, V. (2013). *Vito Vasiliausko kalba Europos Sąjungos ekonominės ir finansinės valdysenos tarpparlamentinėje konferencijoje*. [žiūrėta 2014-01-12]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/vito_vasiliausko_kalba_europos_sajungos_ekonomines_ir_finansines_valdysenos_tarpparlamentineje_konferencijoje>
- Wallace, P. *Sunki paauglystė*. (2014, vasaris). *Pasaulis 2014*, p. 58.
- Weis, G. N. F., Neuman, S., Bostandzic, D. (2014). *Systemic Risk and Bank Consolidation: International Evidence*, p. 2. [žiūrėta 2014-02-11]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1914352>
- Žukauskas, V. (2010). *Nauji Basel III reikalavimai keliami bankams*. [žiūrėta 2014-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://banku-naujienos.lt/2010/09/15/tikslus-basel-iii-reikalavimai-keliami-bankams/>>

COMMERCIAL BANKING PRUDENTIAL REQUIREMENTS ANALYSIS (EXAMPLE OF JOINT – STOCK COMPANY ŠIAULIAI BANK)

Summary

Literature analysis showed that the commercial banking prudential requirements analyzed little in both theory and practice, especially after the commercial bank restructuring process. Major commercial banks normative indicators of liquidity and capital adequacy. These normatives are basic not accidental. Primary losses are absorbed from liquid asset, the remaining losses of capital. Thus, the commercial capital of the bank is like a last resort, through which absorbed the remainder risk of liquidity. The above indicators discrepancy normative may result in restriction of activity, as a last resort activities moratorium on the commercial bank is considered de facto insolvent.

As shown by some of the authors' research beginnings, the maximum loan currency and precious metals are not essential, but an important and necessary to consider only such standards

as possible to get the help of an objective of a commercial bank operating efficiency profile. The maximum loan per borrower normative is like a ceiling to manage their credit risk. Although the normative is limits smaller commercial banks activity to issue large-scale loans, solution can be syndicated loans and strengthening the capital base. Minimum reserves standards is not commercial banks axis, which influences the commercial banking business and its continuity, however, this standard does not only systematic, but also affects the whole country's economic well-being. The main reasons given for the decline in the reserve Bank of Lithuania has a desire to strengthen the capacity of the banks to lend money to individuals and businesses as well as to minimize the gap between Lithuania and the EU mainstream compulsory reserve ratios in order to support the financial system of the country's convergence with the other member states. In addition, it should be noted that in that financial repression and the reserve ratio reduction signals to the public about the financial system by managing bodies desire for more money pumped into the economy.

In this way, both the Bank before the merger with joint – stock company Ukio Bank, and after the merger and after the Basel III directives supported the inclusion of excess liquidity. Assessing the capital adequacy of the Bank's capital adequacy normative after the merger with joint – stock company Ukio Bank decreased, while after the Basel III directives integration grew, however, as demonstrated by testing under unfavorable conditions, there is a possibility the least likely scenario to fulfill the capital adequacy normative. The maximum loan per borrower ratio after the merger with joint – stock company Ukio Bank is growing, but the normative limit is not violated. Maximum total open position in foreign exchange and precious metals after the merger with joint – stock company Ukio Bank grew and it adversely affected the performance of the Bank's normative, although the threshold has been violated. As shown on the reserve deposits and the base rate regression analysis, the reserve ratio value depends mainly on the base rate, while the deposit portfolio growth adversely affects the reserve requirement ratio.

KEYWORDS: The liquidity ratio, capital adequacy ratio, the maximum open position in foreign exchange and precious metals, the maximum loan per borrower ratio, the reserve ratio, the CRD IV, Basel III.

Angelė Lileikienė. Socialinių mokslų daktarė, Šiaulių universiteto Ekonomikos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptis : finansų sistemos tvarumo, bankų aktyvų ir pasyvų valdymo, įmonių veiklos efektyvumo problemos. Adresas: Šiauliai, Architektų 1. el. pastas: angele.lileikiene@ltvk.lt

Aušra Kovalčik. Šiaulių universitetas, Ekonomikos magistrė. Tyrimų kryptis : bankininkystės problemos. Adresas: Šiauliai, Architektų 1. el. pastas: a.kovalcik@sb.lt

